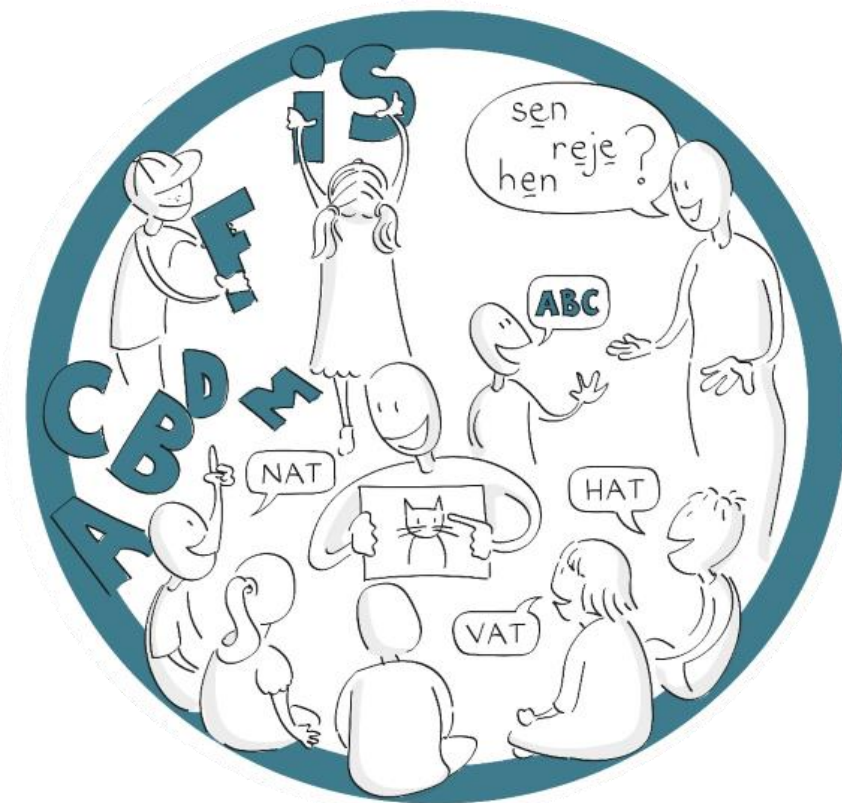

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

INSPIRATIONSKATALOG TIL ARBEJDET MED SPROG I BØRNEHAVEKLASSEN

| Dette er et inspirationskatalog til skoler, som ønsker at arbejde med sprog i børnehaveklassen, herunder vurdering af børnehaveklasseelevers sproglige kompetencer.

| Kataloget er målrettet skoler, som ikke er omfattet af loven om sprogrøver i børnehaveklassen.

Indholdsfortegnelse

I dette inspirationskatalog kan du læse om følgende:

0 Introduktion	s. 4
1 Vurdering via sproglege	s. 6
2 Målrettet sprogstimulering	s. 14
3 Målrettet forældreinddragelse	s. 16
4 Fælles dialogtræning	s. 19

Sproglige færdigheder i førskolealderen har stor betydning for læsefærdigheder og videre uddannelse senere i livet

Behov for øget fokus på sprogtilegnelse i børnehaveklassen

Stærke sproglige færdigheder i børnehaveklassen er med til at sikre eleverne et godt afsæt for deres fremtidige skolegang.

Forskning viser, at der er en tæt sammenhæng mellem førskolebørns sproglige færdigheder og deres senere læsefærdigheder, fuldførelse af uddannelse samt muligheder senere i livet. Derfor er det godt at have fokus på at styrke elevernes sproglige færdigheder allerede i børnehaveklassen, hvor grundstenene til den gode læseudvikling og skolegang bliver lagt.

Det er **vigtigt at vurdere børnehaveklasseelevers sproglige kompetencer**, så man kan:

planlægge og iværksætte den rette indsats overfor elever med forsinket og/eller atypisk sprogudvikling

understøtte og stimulere alle elevers sproglige udvikling bedst muligt.

I dette inspirationskatalog finder du inspiration til, **hvordan du kan arbejde målrettet med at styrke elevernes sproglige udvikling** gennem hele skoleåret i børnehaveklassen.

Inspirationskataloget er udviklet som en del af forsøgs- og udviklingsprogrammet om sprog i børnehaveklassen til skoler, der ikke er omfattet af loven om obligatoriske sprogrøver, men kan med fordel anvendes i alle landets børnehaveklasser.

God fornøjelse!

1. Vurdering via sproglege

1.1 | Vurdering via sproglege

Hvordan kan du vurdere børnehaveklasseelevers sproglige kompetencer? Ved hjælp af **sproglege!**

Det er komplekst at vurdere elevers sprog. En vurdering bør altid tage afsæt i **et helhedsorienteret syn** på eleven, herunder elevens sprogtilegnelse. Det gælder, at:

- sprog er en fælles, social praksis.
- konteksten spiller en afgørende rolle for sprogtilegnelse (for eksempel anerkendelse, ressourcer og engagement).

Sproglege er et nyttigt pædagogisk redskab til at vurdere elevers sproglige kompetencer i et inkluderende fællesskab.

Sproglege er legende, sproglige øvelser, som gennemføres for hele klassen eller i mindre grupper. Vurderingen af elevernes sproglige kompetencer sker via observation af, hvad eleverne gør og siger under særligt udviklede sproglege.

Sproglegene er udviklet, så elevernes sprog bliver stimuleret samtidig med, at det vurderes.

Hensigten med tilgangen er, at vurderingen sker i et trygt miljø og i en velkendt kontekst, der har lighed med elevens øvrige dagligdags- og undervisningssituationer. Centralt for tilgangen er, at eleverne ikke vil have en oplevelse af at blive testet.

I dette inspirationskatalog præsenteres du for 25 sproglege, som hver især kan bruges til at vurdere elevens sproglige kompetencer i forhold til specifikke målsætninger.

Målsætningerne tager udgangspunkt i **Fælles Mål** for børnehaveklassen afdækker elevens kompetencer indenfor seks sproglige områder:

- Lydlig opmærksomhed
- Ordforråd
- Grammatiske færdigheder
- Fortælling og oplæsning
- Samtale og dialog
- Tidlig skrivning og læsning.

Det skal du være særlig opmærksom på:

- En sprogvurdering kan **aldrig stå alene** og bør ledsages af løbende opmærksomhed på den enkelte elevs sprogbrug, sproglige færdigheder og sproglige udvikling.
- Sprogtilegnelse blandt elever med **dansk som andetsprog** er et særligt opmærksomhedspunkt. Hvis eleven er forsinket i sin tilegnelse af dansk, er det vigtigt at vurdere, om eleven endnu ikke er kommet så langt i sin tilegnelse af dansk grundet for lidt dansksprogligt input, eller om eleven har nogle generelle vanskeligheder med at lære sprog (for eksempel en udviklingsmæssig sprogforstyrrelse).

1.2 | Vurdering via sproglege

De 25 sproglege afdækker hver især **unikke målsætninger** indenfor seks sproglige områder

Lydlig opmærksomhed

Eleven skal kunne identificere ord, der rimer, og selvstændigt producere ord, der rimer (for eksempel *mand* og *spand*).

Eleven skal kunne identificere, når to ord begynder med samme lyd, og selvstændigt producere ord, der begynder med samme lyd (for eksempel *mor* og *mad*).

Eleven skal kunne opdele ord i mindre dele (for eksempel *mand* = /m/ + /an/) og sætte ord sammen af mindre dele (for eksempel /k/ + /ule/ = *kugle*; /b/ + /i/ + /l/ = *bil*).

Ordforråd

Eleven skal kunne forstå over- og underbegreber (for eksempel *dyr*, *frugt*, *møbler*).

Eleven skal kunne forstå og anvende forholdsord (ord for rumlige begreber) i både konkret og mere abstrakt betydning (for eksempel *på*, *i*, *over*, *under*).

Eleven skal kunne forstå og anvende ord, der har med tid at gøre (for eksempel *først*, *bagefter*, *til sidst*).

Eleven skal kunne forstå og beskrive ord for tankeprocesser (for eksempel *drømme*, *forestille sig*, *huske*, *mene*, *tro*).

Eleven skal kunne tale om ords betydning, for eksempel hvordan nogle ord kan have: a. mere end én betydning (homonymer); b. samme betydning (synonymer); c. modsatrettet betydning (antonymer)).

Grammatiske færdigheder

Eleven skal kunne afkode og producere kendte og/eller nye sammensatte ord (for eksempel *fod* + *bold*; *pige* + *stol*).

Eleven skal have viden om simpel sætningsopbygning.

Eleven skal kunne bøje regelmæssigt bøjede ord, for eksempel navneord i flertal (*en bil* – *to biler*); udsagnsord i nutid (*hoppe* – *hopper*); udsagnsord i datid (*hoppe* – *hoppede*).

Eleven skal kunne forstå og producere komplekse sætninger.

1.3 | Vurdering via sproglege

Fortælling og oplæsning

Eleven skal kunne fortælle om egne oplevelser i sammenhængende form (fakta).

Eleven skal kunne fortælle situationsuafhængige historier ud fra billeder (fiktion).

Eleven skal kunne lytte til historieoplæsning samt kunne genfortælle og samtale sikkert og selvstændigt om vigtige begivenheder i den oplæste historie i den rigtige rækkefølge, og så det er forståeligt for lytteren.

Samtale og dialog

Eleven skal kunne deltage i samtale og veksle mellem at lytte og ytre sig.

Eleven skal kunne afkode og deltage i samtale om andres følelser.

Eleven skal have viden om talesprogets funktioner.

Eleven skal kunne tale om sprog.

Tidlig skrivning og læsning

Eleven skal kunne skrive sit eget navn.

Eleven skal have viden om skrive- og læseretning på dansk (at man på dansk læser fra venstre mod højre og fra toppen og ned) og kunne lege og eksperimentere med skrift og skrevne meddelelser.

Eleven skal kunne forstå og anvende ord, der har at gøre med læsning og skrivning (for eksempel *bogstav, læse, ord, skrive, stave*).

Eleven skal kunne genkende enkelte hyppigt forekommende ord (logografisk læsning).

Eleven skal kunne eksperimentere med at læse og skrive korte, lydrette ord efter det alfabetiske princip (for eksempel *bus, ma* for *Emma, hæsd* for *hest*, jf. det alfabetiske princip).

Eleven skal kunne genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).

1.4 | Vurdering via sproglege

Vurderingen af elevernes sproglige kompetencer er baseret på observation af eleverne under sproglegene

Afvikling af sproglege

Til hver sprogleg findes en vejledning til børnehaveklasselederens brug. Vejledningen kan findes på prøvebanken.dk¹.

Af denne fremgår følgende:

- Målsætningen for legen
- Vurderingskriterier
- Liste over materialer (typisk bilag)
- Vejledning til at gennemføre sproglegen
- Opmærksomhedspunkter.

De enkelte sproglege kan med fordel afvikles af børnehaveklasselederen sammen med en anden pædagogisk medarbejder (for eksempel en læsevejleder eller en dansk som andetsprogsvejleder). Dermed kan børnehaveklasselederen fokusere på at gennemføre sproglegen på en nærværende måde, mens kollegaen vurderer elevernes sproglige kompetencer undervejs.

Efterfølgende kan de to i fællesskab sikre sig, at de er enige om vurderingerne. Af vejledningen fremgår det, hvordan sproglegene kan gennemføres afhængigt af, om der er en eller to pædagogiske medarbejdere til stede.

Sproglegen kan gennemføres med hele klassen samlet eller i mindre grupper.

I store klasser kan en opdeling af eleverne være hensigtsmæssig, da det giver mere tid til den enkelte elev og dermed et fokus på sprog blandt alle klassens elever.

Vurderingskriterier

Vurderingen af elevens sproglige kompetencer sker med afsæt i de udviklede vurderingskriterier. Disse er specifikke for de enkelte sproglege, men der er altid tre mulige niveauer i kriterierne:

- A. Eleven er sprogparat i forhold til sproglegens målsætning.
- B. Eleven er mindre sprogparat i forhold til sproglegens målsætning.
- C. Eleven er ikke sprogparat i forhold til sproglegens målsætning.

Sådan gennemføres sproglegene:

- En del af sproglegene kan gennemføres indenfor 45 minutter, mens andre vil tage længere tid. Tiden kan således variere afhængigt af, hvor lang tid du bruger på introduktion, samt hvor mange elever der gennemfører sproglegen.
- Som udgangspunkt starter alle sproglege med, at eleverne placeres i en rundkreds, hvor de deltager efter tur. Eleverne kan dog også blive siddende på deres pladser, hvis dette føles bedre i situationen.
- Flere sproglege inddrager en "talebamse" (bamse, dukke, bold eller lignende) for at styre og henlede alles opmærksomhed på, hvem der har taleretten, og samtidig tilføre et tryghedsskabende og legende element.

¹ Skoler, der er omfattet af loven om obligatoriske sprogprøver, kan tilgå vejledningerne på sprogprøver.dk.

1.5 | Vurdering via sproglege

Ved at gennemføre én sprogleg om ugen opnås et samlet forløb for arbejdet med sprogudvikling i børnehaveklassen

Progression i målsætninger

For at tage højde for elevens sproglige udvikling i løbet af skoleåret er der indlagt progression i de målsætninger, som hver af de 25 sproglege afdækker.

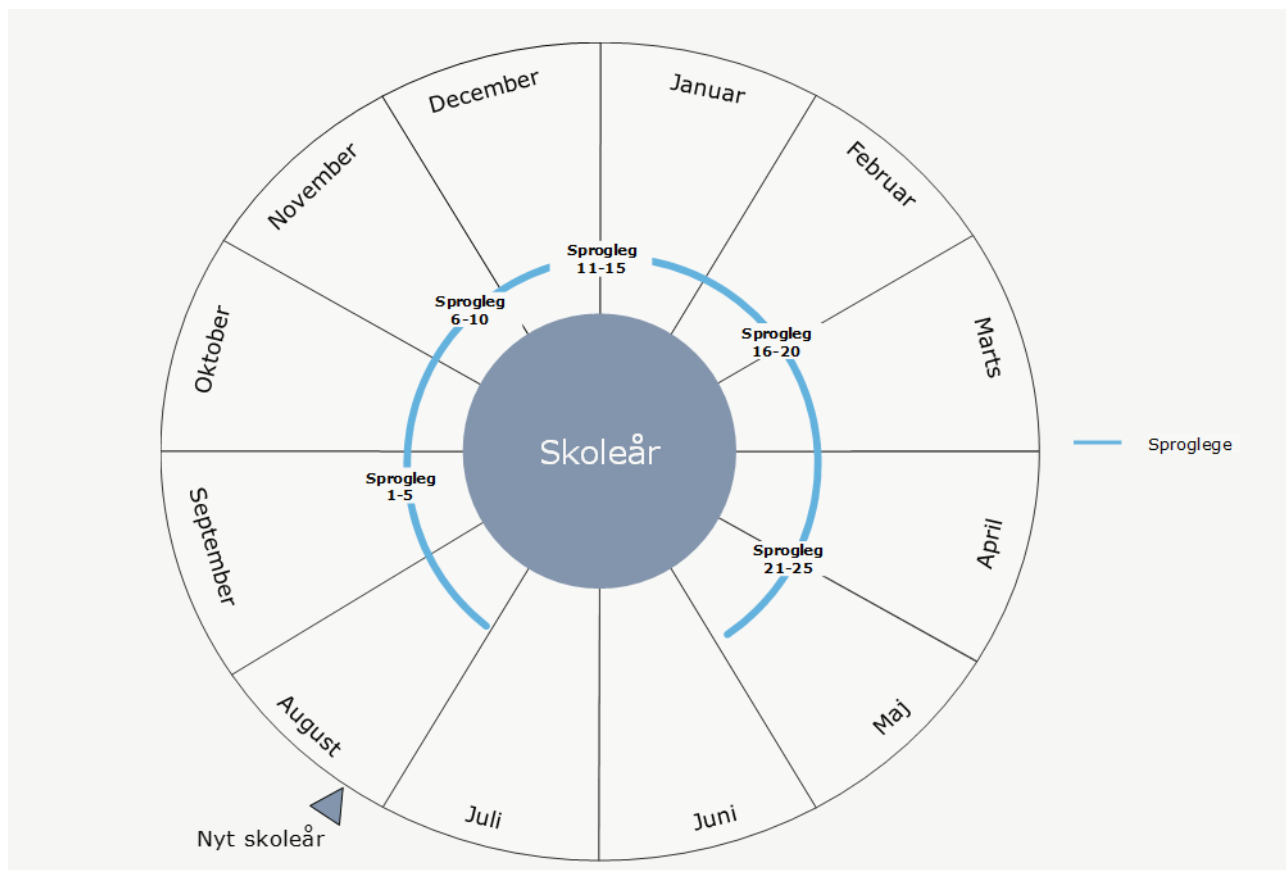
Derfor kan det være hensigtsmæssigt at arbejde med sprolegene i et samlet forløb, der tager højde for elevernes progression henover skoleåret og dermed elevens forventede niveau på det tidspunkt, hvor målsætningerne foreslås gennemført.

Et samlet forløb

Et bud på et forløb for arbejdet med sprogudvikling i børnehaveklassen er vist i årshjulet nedenfor.

De 25 sproglege afvikles over i alt 25 uger. Dette giver mulighed for at arbejde systematisk med en målsætning om ugen i løbet af skoleåret.

Hvis du vurderer, at det er for omfattende at gennemføre et forløb over 25 uger, kan du udvælge enkelte målsætninger. I så fald skal du blot være opmærksom på at gennemføre legene på det tidspunkt, de er tiltænkt. Det er desuden altid en god ide, at eleverne har arbejdet med målsætningen forud for, at en vurdering finder sted.

1.6 | Vurdering via sproglege

De 25 sproglege er tilpasset elevernes sproglige udvikling i løbet af skoleåret

NR	Målsætning
Sprogleg 1	Eleven skal kunne identificere ord, der rimer, og selvstændigt producere ord, der rimer (for eksempel <i>mand</i> og <i>spand</i>).
Sprogleg 2	Eleven skal kunne forstå over- og underbegreber (for eksempel <i>dyr</i> , <i>frugt</i> , <i>møbler</i>).
Sprogleg 3	Eleven skal kunne forstå og anvende forholdsord (ord for rumlige begreber) i både konkret og mere abstrakt betydning (for eksempel <i>på</i> , <i>i</i> , <i>over</i> , <i>under</i>).
Sprogleg 4	Eleven skal kunne afkode og producere kendte og/eller nye sammensatte ord (for eksempel <i>fod</i> + <i>bold</i> , <i>pige</i> + <i>stol</i>).
Sprogleg 5	Eleven skal kunne fortælle om egne oplevelser i sammenhængende form (fakta).
Sprogleg 6	Eleven skal kunne deltage i samtale og veksle mellem at lytte og ytre sig.
Sprogleg 7	Eleven skal kunne skrive sit eget navn.
Sprogleg 8	Eleven skal have viden om skrive- og læseretning på dansk (at man på dansk læser fra venstre til højre og fra toppen og ned) og kunne lege og eksperimentere med skrift og skrevne meddelelser.
Sprogleg 9	Eleven skal have viden om simpel sætningsopbygning.
Sprogleg 10	Eleven skal kunne identificere, når to ord begynder med samme lyd, og selvstændigt producere ord, der begynder med samme lyd (for eksempel <i>mor</i> og <i>mad</i>).
Sprogleg 11	Eleven skal kunne bøje regelmæssigt bøjede ord, for eksempel navneord i flertal (<i>en bil</i> – <i>to biler</i>); udsagnsord i nutid (<i>hoppe</i> – <i>hopper</i>); udsagnsord i datid (<i>hoppe</i> – <i>hoppedede</i>).
Sprogleg 12	Eleven skal kunne forstå og anvende ord, der har at gøre med tid (for eksempel <i>først</i> , <i>bagefter</i> , <i>til sidst</i>).
Sprogleg 13	Eleven skal kunne fortælle situationsuafhængige historier ud fra billeder (fiktion).
Sprogleg 14	Eleven skal kunne afkode og deltage i samtale om andres følelser.
Sprogleg 15	Eleven skal kunne forstå og beskrive ord for tankeprocesser (for eksempel <i>drømme</i> , <i>forestille sig</i> , <i>huske</i> , <i>mene</i> , <i>tro</i>).

1.6 | Vurdering via sproglege

NR.	Målsætning
Sprogleg 16	Eleven skal have viden om talesprogets funktioner.
Sprogleg 17	Eleven skal kunne forstå og anvende ord, der har at gøre med læsning og skrivning (for eksempel <i>bogstav, læse, ord, skrive, stave</i>).
Sprogleg 18	Eleven skal kunne genkende enkelte hyppigt forekommende ord (logografisk læsning).
Sprogleg 19	Eleven skal kunne opdele ord i mindre dele (for eksempel <i>mand</i> = /m/ + /an/) og sætte ord sammen af mindre dele (for eksempel /k/ + /ule/ = <i>kugle</i> ; /b/ + /i/ + /l/ = <i>bil</i>).
Sprogleg 20	Eleven skal kunne tale om ords betydning, for eksempel hvordan nogle ord kan have: a. mere end én betydning (homonymer); b. samme betydning (synonymer); c. modsatrettet betydning (antonymer).
Sprogleg 21	Eleven skal kunne lytte til historieoplæsning samt kunne genfortælle og samtale sikkert og selvstændigt om vigtige begivenheder i den oplæste historie i den rigtige rækkefølge, og så det er forståeligt for lytteren.
Sprogleg 22	Eleven skal kunne forstå og producere komplekse sætninger.
Sprogleg 23	Eleven skal kunne eksperimentere med at læse og skrive korte, lydrette ord efter det alfabetiske princip (for eksempel <i>bus, ma</i> for <i>Emma, hæs</i> for <i>hest</i> , jf. det alfabetiske princip).
Sprogleg 24	Eleven skal kunne genkende alle bogstavernes form, navn og lyd (undtagen q, w, x og z).
Sprogleg 25	Eleven skal kunne tale om sprog.

2. Målrettet sprogstimulering

2.1 | Målrettet sprogstimulering

Hvad kan du gøre, hvis en elev ikke har de forventede sproglige kompetencer?

Sæt ind med **målrettet sprogstimulering!**

Fra sprogleg og vurdering til målrettet sprogstimulering

Hvis sproglegene viser, at der er områder, hvor en elev har udfordringer, kan det være hensigtsmæssigt at sætte ind med en målrettet sprogstimulering i og udenfor skolen så hurtigt som muligt.

De målrettede sprogstimuleringsaktiviteter til skolen er udviklet til elever, hvis sprog ikke vurderes at være alderssvarende, for eksempel hvis eleven er vurderet til niveauet C (ikke sprogparat) i en konkret sprogleg. Alle elever i børnehaveklassen kan dog have glæde af aktiviteterne.

Der findes sprogstimulerende aktiviteter til hver af de 25 målsætninger, der indgår i dette materiale. Det er således muligt at supplere arbejdet med målsætningerne i sproglegene med et skræddersyet forløb, som er målrettet den enkelte elevs behov for ekstra støtte.

Til målrettet sprogstimulering i skolen findes:

 Inspirationskort med gode råd til målrettet sprogstimulering i dagligdagen i børnehaveklassen, der passer specifikt til en given målsætning.

 Forslag og gode råd til målrettede sprogstimulerende aktiviteter, der passer specifikt til en given målsætning.

Efter en periode med målrettet sprogstimulering anbefales det, at du gennemfører sproglegen igen for at se, om eleven har udviklet sig i forhold til den specifikke målsætning. I dette tilfælde kan sproglegen blot gennemføres med en mindre gruppe elever; for eksempel alle de elever, der blev vurderet til niveau B eller C i den pågældende sprogleg.

Du kan finde materiale og inspiration til arbejdet med målrettet sprogstimulering på prøvebanken.dk².

Det skal du være særlig opmærksom på:

- Mange af de målrettede aktiviteter kan med fordel udføres i grupper. Når man udvælger materialer til en målrettet indsats, er det dog vigtigt at være opmærksom på, at aktiviteterne passer til netop det sproglige område, som eleven skal have styrket.
- Eleverne kan godt deltage i andre aktiviteter også, men vil ikke få den nødvendige stimulering gennem disse. Derfor skal eleven deltage i aktiviteter, som er målrettet elevens specifikke behov.

² Skoler, der er omfattet af loven om obligatoriske sprogprøver, kan tilgå materialer på sprogprøver.dk

3. Målrettet forældreinddragelse

3.1 | Målrettet forældreinddragelse

Hvad kan du gøre, hvis en elev ikke har de forventede sproglige kompetencer? Sæt ind med målrettet **forældreinddragelse!**

Forældre og netværk er vigtige

Hvis der er områder, hvor en elev ikke er sprogparat, bør man inddrage forældrene i den målrettede sprogstimulering som supplement til den målrettede sprogstimulering i klassen.

Forældreinddragelsen spiller en væsentlig rolle i understøttelsen af skolens arbejde med sprog i børnehaveklassen.

Formålet med at inddrage forældrene er, at de kan gøre en stor forskel for deres barns dansksproglige udvikling, også selvom forældrene ikke selv har dansk som modersmål.

Forældreinddragelse er således helt afgørende uanset, om der er tale om etsprogede forældre, flersprogede forældre eller forældre, der slet ikke taler dansk.

Det er derfor vigtigt, at skolen vejleder forældrene om, hvordan de bedst støtter deres barns sproglige udvikling.

Forskellige måder at inddrage forældrene på

Der er mange forskellige måder at inddrage forældrene på. Fælles for dem alle er, at de skal tage afsæt i barnet og barnets behov og tilpasses familien, så familiens ressourcer anvendes bedst muligt.

I nogle tilfælde har forældrene ikke ressourcer til at bidrage med ret meget, og så kan skolen overveje, om der kan være andre veje til at støtte elevens sproglige udvikling, for eksempel gennem anden familie (bedsteforældre, onkler, tanter, søskende, kusiner og fætre), venner, SFO eller fritidsaktiviteter. Men det er altid værd at prøve, om det er muligt at involvere forældrene via simple tiltag såsom:

Forældrefolderen *Brug sproget!*

Inddragelse af forældrene i den målrettede sprogstimulering

Brug af forældrekuuffert.

Du kan finde inspiration og materiale til de tre typer af tiltag på prøvebanken.dk³.

³ Skoler, der er omfattet af loven om obligatoriske sprogprøver, kan tilgå materialer på sprogprøver.dk.

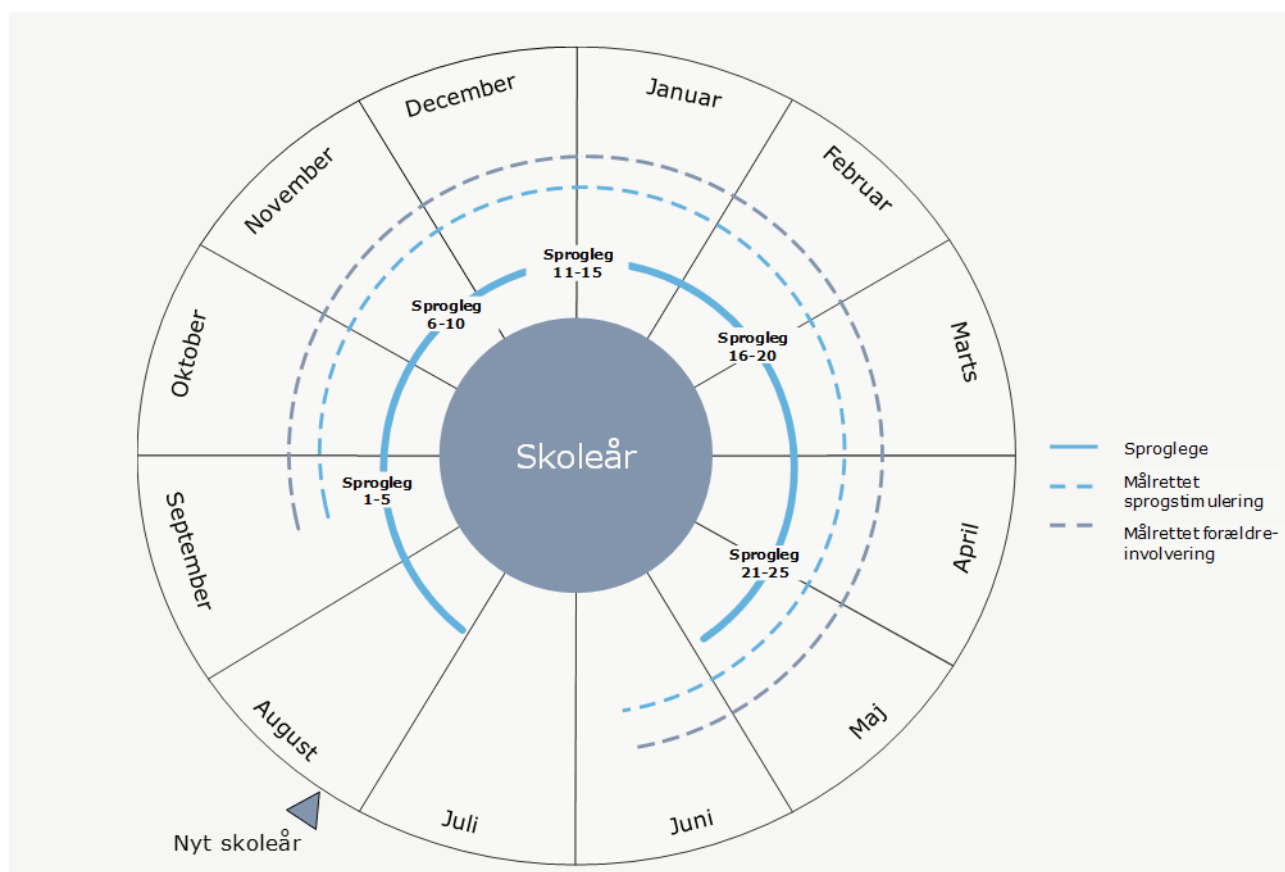
3.2 | Målrettet forældreinddragelse

Forældrenes inddragelse er tilpasset det grundlæggende arbejde med sprogudvikling i børnehaveklassen

Når den målrettede sprogstimulering i både klassen og i hjemmet er inkluderet, ser et forslag til et samlet forløb ud som vist i nedenstående årshjul.

Igen skal man blot være opmærksom på at gennemføre sproglege og sprogstimulering på det tidspunkt, de er tiltænkt.

Hvis det vurderes at være for omfattende at gennemføre et forløb over 25 uger med sproglege og sprogstimulering, er det muligt at udvælge enkelte målsætninger og dertilhørende målrettede aktiviteter.

4. Fælles dialogtræning

4.1 | Fælles dialogtræning

Hvad kan du gøre på klasseniveau for at stimulere alle elevernes sprog? Gennemfør **fælles dialogtræning!**

Sprogstimulering på klasseniveau

Som supplement til den målrettede sprogstimulering kan du gennemføre fælles dialogtræning i klassen, hvor alle klassens elever deltager.

Hensigten med dialogtræningsaktiviteterne er at understøtte alle klassens elever i at tale mest muligt om så mange ting som muligt.

Ved at tilbyde mange og varierende sproglige interaktioner understøttes eleverne i et alsidigt sprogbrug.

Dialogtræningen udgør her et godt redskab, og mange af de elementer, dialogtræningen rummer, kan med fordel anvendes i andre undervisningssammenhænge.

Gennemførelse af fælles dialogtræning

Hver aktivitet tager typisk 45-60 minutter at gennemføre fuldt ud, men kan også forkortes, ligesom dialogtræningen kan indgå i den almindelige undervisning.

Der stilles i alt 30 dialogtræningsaktiviteter til rådighed. Dette gør det muligt at gennemføre cirka én dialogtræning om ugen gennem hele skoleåret i klassens fællesskab.

Dermed kan dialogtræningen blive en tilbagevendende aktivitet, der inkluderer alle klassens elever, og som muliggør et fælles og fortløbende fokus på sprog og samtale.

Du finder vejledningen til fælles dialogtræning på prøvebanken.dk⁴. Vejledningen indeholder dialogtræningsmanualer og en introduktion til, hvordan du arbejder med området. Dialogerne er inddelt i niveauer. Start med dialoger markeret med en stjerne (*).

⁴ Skoler, der er omfattet af loven om obligatoriske sprogprøver, kan tilgå materialer på sprogprøver.dk.

4.2 | Fælles dialogtræning

Et samlet program for arbejdet med elevernes sproglige udvikling i børnehaveklassen

Ved at supplere de 25 sproglege samt den målrettede sprogstimulering i klassen og i hjemmet med fælles dialogtræning opnås et samlet program for arbejdet med elevernes sproglige udvikling i børnehaveklassen.

I årshjulet nedenfor ses et forslag til, hvordan arbejdet kan tilrettelægges i løbet af skoleåret. Den enkelte skole kan med fordel foretage en konkret vurdering af, hvordan det samlede program kan tilrettelægges mest hensigtsmæssigt.

Hvis det vurderes at være for omfattende at gennemføre et forløb over 25 uger med sproglege, sprogstimulering og dialogtræning, er det muligt at udvælge de målsætninger og relaterede aktiviteter, der synes særligt relevante, under hensyntagen til, hvornår de forskellige aktiviteter er tiltænkt.

